

Huidig economisch klimaat

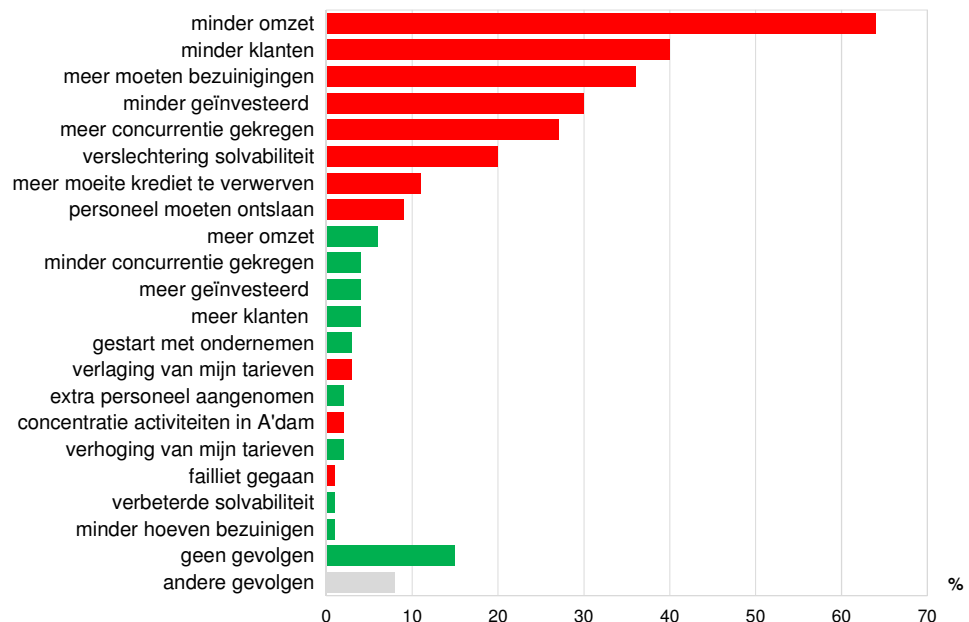
1.1 Beschrijving respondenten

Er hebben 956 ondernemers meegedaan aan het onderzoek, een respons van 38%. De helft van de respondenten is zzp'er (465 ondernemers, 49%). Het aandeel mannen ligt een stuk hoger dan het aandeel vrouwen (69% versus 30%). Respons naar branche en Amsterdam Economic Board-sector is opgenomen in de bijlage.

1.2 Invloed van de recessie

De recessie heeft in de afgelopen jaren voor het merendeel van de respondenten invloed gehad op hun onderneming, er zijn slechts 139 respondenten (15%) die aangeven dat de recessie geen invloed had op hun bedrijf. Voor de overige ondernemers waren de gevolgen vooral: vermindering van de omzet, afname van het aantal klanten en het feit dat er meer bezuinigd moest worden en minder geïnvesteerd kon worden, zie figuur 1.1 (er konden bij deze vraag meerdere antwoorden gegeven worden). Voor een aantal ondernemers had de recessie ook positieve gevolgen, zoals toename van de omzet en vermindering van de concurrentie.

Figuur 1.1 Invloed van de recessie op de onderneming (procenten)

Gevraagd naar het belangrijkste effect voor de onderneming blijkt dat minder omzet voor de meeste het belangrijkste gevolg is (door 387 ondernemers genoemd, dat is 41% van alle respondenten en 48% van de ondernemers die aangeven dat de recessie invloed had

op de onderneming). Minder klanten en een verlaging van de tarieven zijn daarna genoemd als het meest belangrijke effect.

Als we kijken naar het verschil tussen zzp'ers en andere ondernemers blijken voor beide groepen minder omzet het belangrijkste gevolg van de recessie. Zzp'ers noemen vervolgens minder klanten en een verlaging van de tarieven als belangrijkste effect. Voor andere ondernemers waren dat een verslechterde solvabiliteit van de onderneming en minder klanten. In tabel 1.2 staan alle gevolgen op een rij, voor de totale groep (kolom 1), de zzp'ers (kolom 2) en de andere ondernemers (kolom 3).

Tabel 1.2 Belangrijkste gevolg van de recessie, van meest- naar minst genoemd

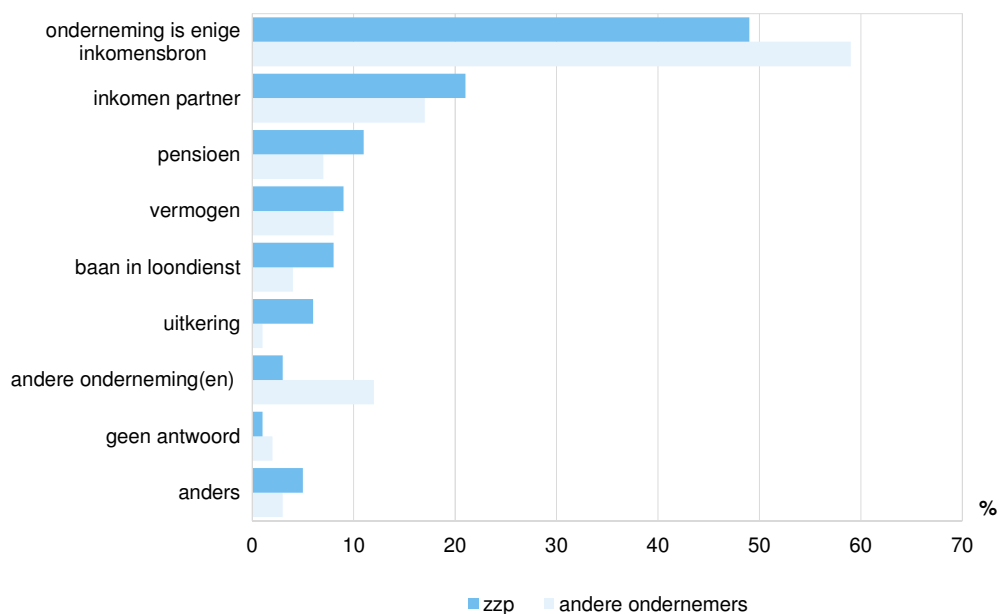
totaal	zzp	andere ondernemers
minder omzet	minder omzet	minder omzet
minder klanten	minder klanten	verslechtering solvabiliteit van de onderneming
verlaging van mijn tarieven	verlaging van mijn tarieven	minder klanten
verslechtering solvabiliteit van de onderneming	meer concurrentie gekregen	verlaging van mijn tarieven
meer concurrentie gekregen	meer omzet	meer moeten bezuinigen
meer moeten bezuinigen	meer moeten bezuinigen	meer omzet
meer omzet	verslechtering solvabiliteit van de onderneming	personeel moeten ontslaan
personeel moeten ontslaan	minder geïnvesteerd	meer concurrentie gekregen
meer moeite krediet te verwerven	gestart met ondernemen	meer moeite krediet te verwerven
minder geïnvesteerd	meer klanten	minder geïnvesteerd
gestart met ondernemen	meer geïnvesteerd	gestart met ondernemen
meer klanten	verhoging van mijn tarieven	meer klanten
meer geïnvesteerd	minder concurrentie gekregen	extra personeel aangenomen
failliet gegaan	meer moeite krediet te verwerven	meer geïnvesteerd
extra personeel aangenomen	verbeterde solvabiliteit van de onderneming	failliet gegaan
verhoging van mijn tarieven	failliet gegaan	verhoging van mijn tarieven
minder concurrentie gekregen	personeel moeten ontslaan	minder concurrentie gekregen
meer concentratie van activiteiten in Amsterdam		meer concentratie van activiteiten in Amsterdam
minder moeten bezuinigen		minder moeten bezuinigen
verbeterde solvabiliteit van de onderneming		

Inkomensbronnen

Voor ruim de helft van de respondenten is het inkomen uit deze onderneming de enige inkomstenbron (54%). Een op de vijf heeft inkomen van een partner, 9% heeft inkomen uit pensioen, 9% uit vermogen, 8% heeft inkomen uit een andere onderneming, 6% uit een andere baan in loondienst en 3% heeft een uitkering.

Voor zzp'ers is het inkomen uit de onderneming minder vaak de enige inkomstenbron dan voor andere ondernemers: 49% versus 59%. Zzp'ers hebben daarentegen iets vaker inkomen van een partner: 21% geeft dit antwoord versus 17% van de andere ondernemers. Slecht 1% van de andere ondernemers ontvangt een uitkering, van de zzp'ers is dat 5%. Zij ontvangen meestal WAO, bijstand of een WW. Voor de overige verschillen tussen zzp'ers en andere ondernemers, zie figuur 1.3.

Tabel 1.3 Inkomensbronnen, gesplitst naar zzp en andere ondernemers (procenten)

Ondernemers konden bij deze vraag meer antwoorden geven. Indien zij meer dan één bron van inkomen hebben is gevraagd naar hun belangrijkste bron van inkomen. Van de 403 ondernemers met meer dan één bron van inkomen geeft ruim de helft aan dat het inkomen uit deze onderneming hun belangrijkste inkomen is (54%). Dit geldt minder vaak voor zzp'ers dan voor andere ondernemers (48% versus 60%). Voor 14% van alle ondernemers is het inkomen van de partner de belangrijkste bron van inkomen, voor 9% is dat inkomen uit een baan in loondienst en voor nog eens 9% is dat pensioen. Zzp'ers noemen minder vaak inkomen uit een andere onderneming als belangrijkste inkomensbron (1% versus 7%). Andersom geldt dat zzp'ers wat vaker aangeven dat inkomen van hun partner (17% versus 10%), inkomen uit pensioen (12% versus 7%) of een uitkering (6% versus 2%) hun belangrijkste inkomensbron is.

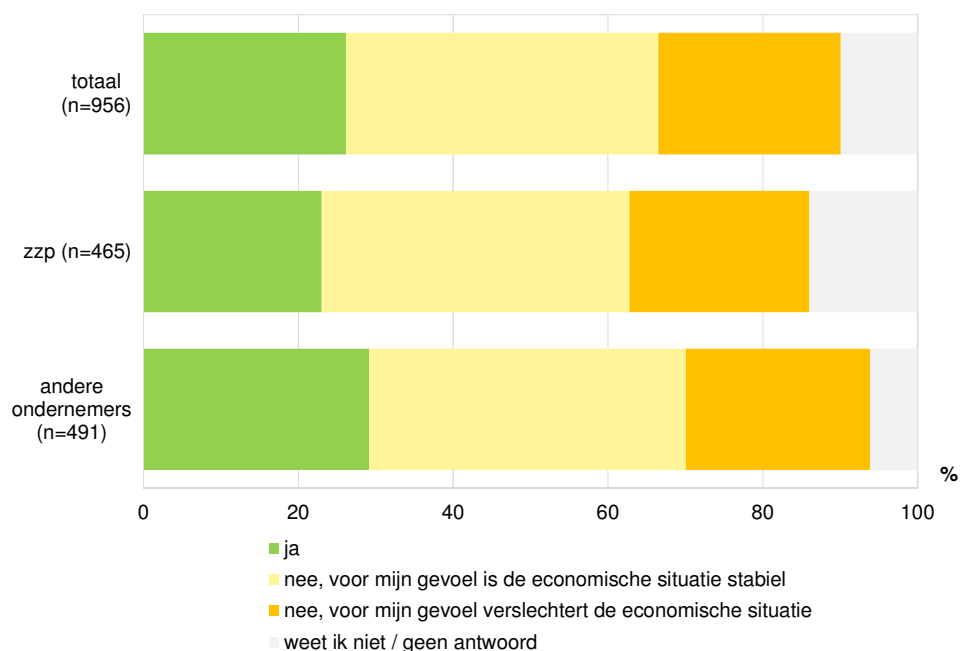
Ongeveer een kwart van de respondenten die naast de onderneming een baan in loondienst heeft, is hiermee begonnen vanwege de economische recessie (28%, oftewel zestien ondernemers, waarvan dertien zzp'ers). Het grootste deel is van plan hier ook mee door te gaan als de recessie is afgelopen (72%).

1.3 Toekomstverwachting

Sinds enkele maanden gaan er geluiden op dat de economie aan het aantrekken is. Het CPB verwacht dat de economie in 2014 weer gaat groeien, zij het in zeer beperkte mate. De AEX-index vertoont sinds medio 2012 een opgaande lijn, al in de magische grens van 400 nog steeds niet gepasseerd en ook het consumenten- en producentenvertrouwen zijn langzaam aan het verbeteren, maar nog steeds negatief. Tegelijkertijd is de werkloosheid hoog en is de verwachting dat deze nog wel even hoog zal blijven.

Ongeveer een kwart van de respondenten antwoordt positief op de vraag of zij het gevoel hebben dat de economie aan het aantrekken is (26%). Iets minder dan een kwart (23%) heeft juist het gevoel dat de economie verslechtert. Een groter deel, 40%, heeft het gevoel dat de economische situatie stabiel is. Zzp'ers en andere ondernemers verschillen hierin nauwelijks van elkaar, zie figuur 1.4.

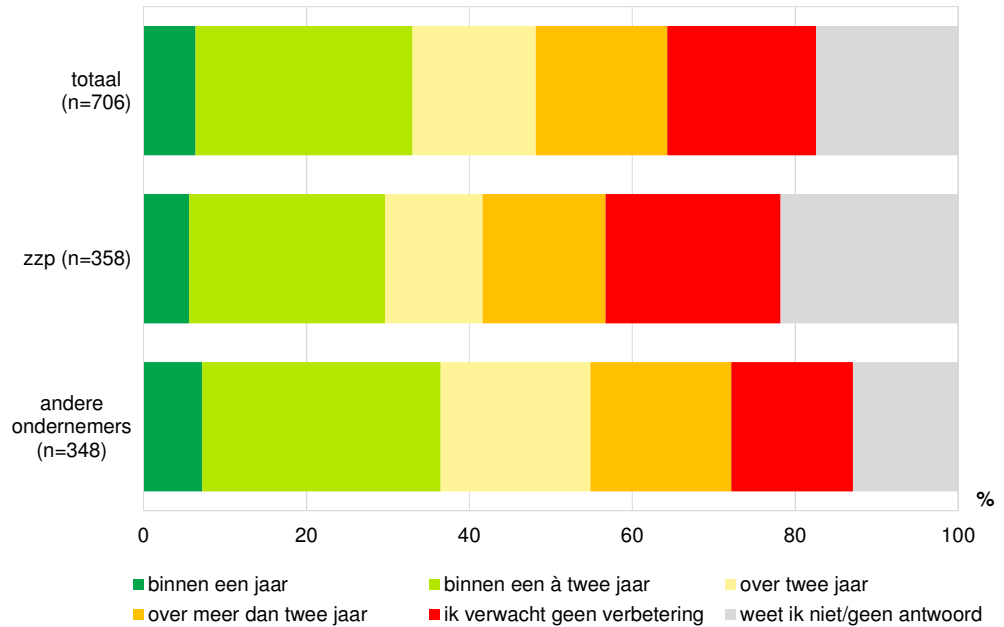
Figuur 1.4 Heeft u het gevoel dat de economie aan het aantrekken is?

De ondernemers die het gevoel hebben dat de economie aantrekt merken dat vooral aan toename van de omzet (door 53% van hen genoemd), toename van het aantal klanten (door 48%) genoemd en door toenemende investeringen (12%). Andere antwoorden zijn toenemende concurrentie en verbetering van de solvabiliteit. Overige antwoorden zijn de algemene indruk, berichtgeving in de media en toename van het consumentenvertrouwen. Andere ondernemers merken wat vaker een toename van de omzet dan zzp'ers.

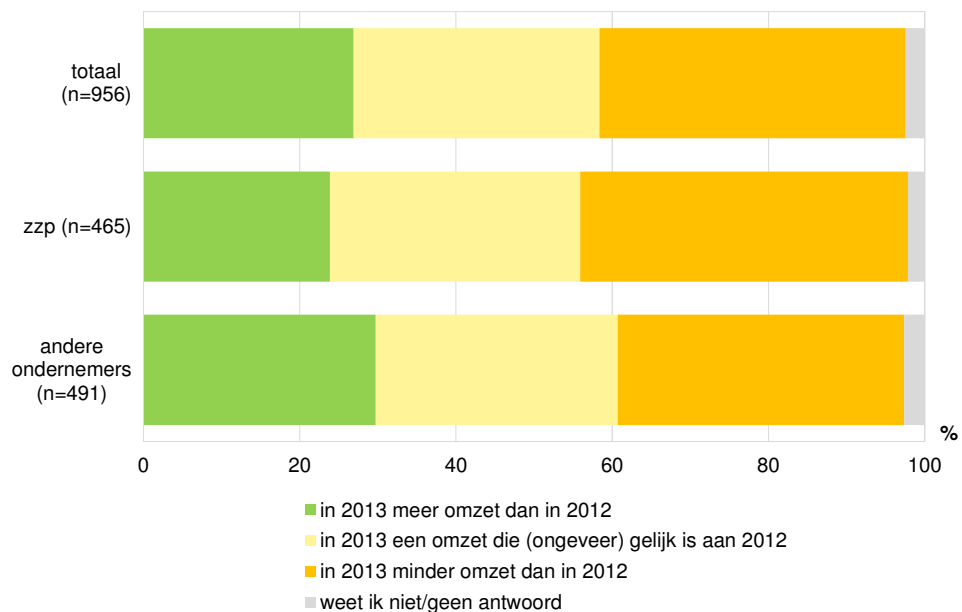
Aan diegenen die momenteel (nog) niet het gevoel hebben dat de economie aan het aantrekken is, is gevraagd of zij een positieve verandering van de economische situatie verwachten en zo ja, wanneer. Bijna een op de vijf van hen ziet het negatief en verwacht geen verbetering (18%). Zzp'ers lijken wat minder positief dan andere ondernemers: van deze groep zzp'ers verwacht 22% geen verbetering, versus 15% van de andere ondernemers. Bijna een derde verwacht dat het in elk geval twee jaar of langer duurt (31%, onder zzp'ers is dat 27%, onder andere ondernemers 36%). De overige zien de positieve verandering iets sneller, 27% denkt binnen een à twee jaar (24% van de zzp'ers, 29% van de andere ondernemers) en 6% verwacht dat het binnen een jaar zal verbeteren (96% versus 7%), zie figuur 1.5.

Figuur 1.5 Wanneer verwacht u een positieve verandering van de economische situatie?

De verwachtingen van de eigen omzet in 2013 zijn wisselend. Van alle respondenten verwacht 27% een hogere omzet dan in 2012, 32% verwacht dat de omzet (ongeveer) gelijk zal zijn aan 2012 en 39% denkt minder omzet te hebben (2% weet het niet). Niet-zzp'ers zijn wat positiever over hun verwachte omzet dan zzp'ers.

Figuur 1.6 Wat verwacht u qua omzet van uw bedrijf voor 2013?

Volgens verwachting gaan ondernemers die het idee hebben dat de economie aan het aantrekken is, veel vaker uit van een stijging van hun omzet dan ondernemers die het

idee hebben dat de economische situatie verslechtert. De laatstgenoemde groep verwacht veel vaker in 2013 een lagere omzet dan in 2012.

2 Verschil tussen branches zzp'ers

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste gevolgen van de crisis en de toekomstverwachtingen van zzp'ers weergegeven voor drie verschillende branches: creatieve industrie, advisering en onderzoek en bouw (het aantal respondenten 'overige zakelijke dienstverlening' was te klein om apart weer te geven).

2.1 Belangrijkste gevolgen van de crisis voor zzp'ers

In de onderstaande figuur staan de belangrijkste gevolgen van de recessie weergegeven naar branche. Het gaat hierbij alleen om zzp'ers. Dezelfde vraag werd gesteld in 2010.¹ De resultaten uit dit onderzoek staan ook in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Belangrijkste gevolg van de recessie, zzp'ers naar branche²

sector	Creatieve industrie (n=149)		Advisering & onderzoek (n=107)		Bouw (n=13)	
	2010	2013	2010	2013	2010	2013*
Minder omzet	28	52	9	50	31	77
Minder klanten	23	18	15	10	24	8
Meer concurrentie	8	3	4	7	10	0
Meer bezuinigen	5	5	6	3	1	0
Meer omzet	1	4	6	7	0	0
Minder investeringen	2	3	2	3	3	0
Verslechtering solvabiliteit	2	2	2	1	2	0
Meer moeite met kredietverwerving	0	0	2	0	3	0
Verlaging tarieven	-	8	-	11	-	8
weet ik niet/ geen antwoord	6	1	4	2	7	0
geen effect	16	13	41	17	12	13
totaal						

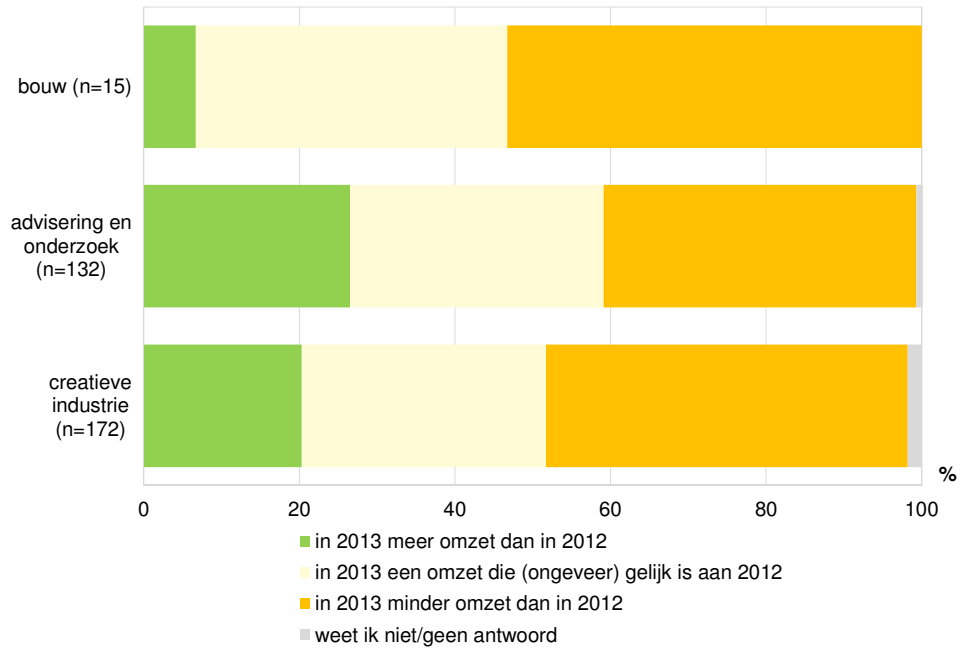
2.2 Toekomstverwachting

In hun verwachting van de eigen omzet van 2013, is men in Advisering & Onderzoek positiever dan de creatieve Industrie en de bouw, zie figuur 2.2.

¹ O+S, Zzp'ers in Amsterdam. Het effect van de economische recessie, 2010

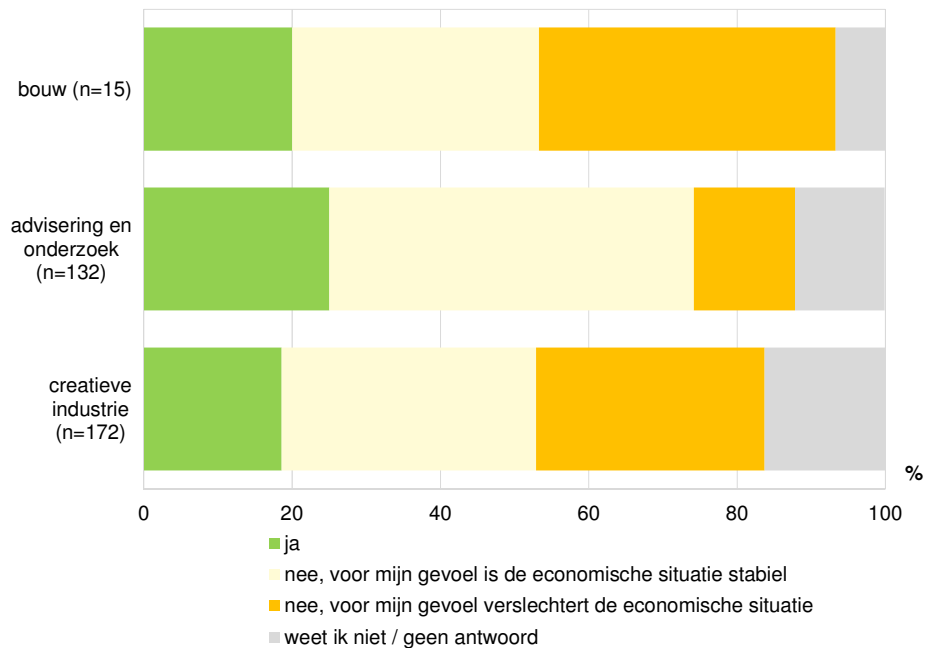
² In 2010 was de antwoordoptie 'geen gevolg' onderdeel van de antwoord categorieën, dus telt op tot 100%. In 2013 gaf men eerst aan wat de gevolgen waren (meerdere antwoorden mogelijk), met daarin de antwoordoptie 'geen'. Daarna pas de vraag naar het belangrijkste effect, die antwoorden staan in de tabel. Het percentage 'geen effect' komt dus uit een andere vraag en telt niet op tot 100%

Figuur 2.2 Verwachting eigen omzet van 2013

Zzp'ers werkzaam in Advisering & Onderzoek hebben vaak het gevoel dat de economische situatie stabiel is, in de bouw hebben ze het vaakst het gevoel dat de situatie verslechtert, zie figuur 2.3.

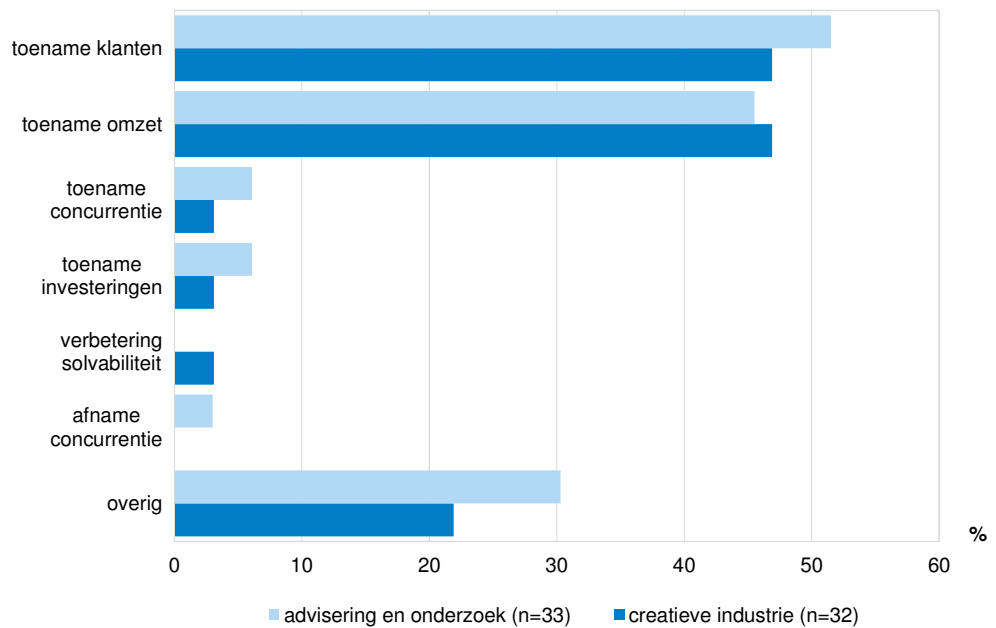
Figuur 2.3 Het gevoel dat de economie aan het aantrekken is

Aan de respondenten die het gevoel hebben dat de economie aan het aantrekken is, is gevraagd waaraan ze dat merken. In de bouw waren er drie ondernemers die het gevoel

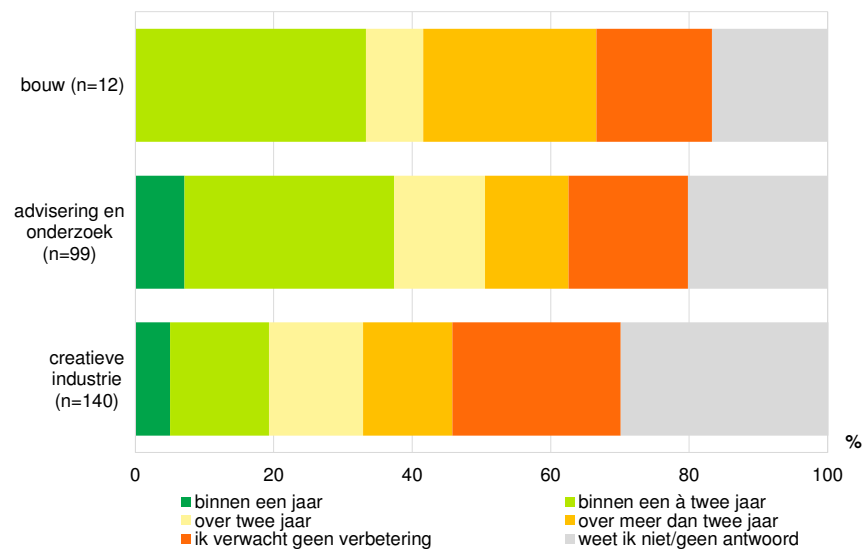
hadden dat de economie aantrekt, een van hen merkt het aan een toenemende omzet, een aan een toename in het aantal klanten en een markt meer activiteit bij klanten, bijvoorbeeld in de vraag naar informatie of offertes.

Figuur 2.4 Waaraan markt men dat de economie aantrekt?

Aan de respondenten die het gevoel hebben dat de economische situatie stabiel is of verslechterd, is gevraagd wanneer ze een positieve verandering verwachten. Ongeveer een vijfde heeft hierop geen antwoord. Bij Advisering & Onderzoek is men opnieuw het meest positief, in de Creatieve Industrie verwacht een kwart geen verbetering, zie figuur 2.5.

Figuur 2.5 Wanneer verwacht men positieve verandering?

3 Verschillen tussen branches totaal

In tabel 3.1 staan de belangrijkste gevolgen van de recessie naar de meest voorkomende branches weergegeven, gesplitst naar zzp'ers en andere ondernemers.

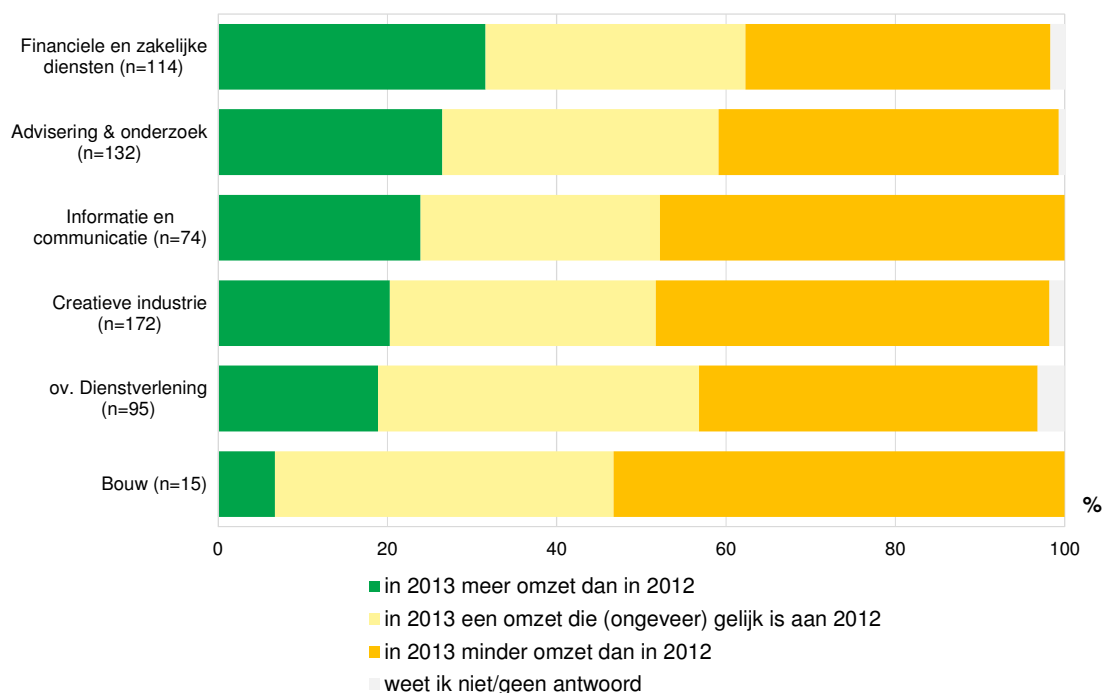
Tabel 3.1 Belangrijkste gevolg van de recessie, zzp'ers en andere ondernemers naar branche, procenten, 2013

	Advisering & onderzoek		ov. dienstverlening		Informatie en communicatie		Financiële en zakelijke diensten		Creatieve industrie		Bouw	
	zzp n=107	ander en n=79	zzp n=75	ander en n=74	zzp n=77	ander en n=56	zzp n=77	ander en n=56	zzp n=149	ander en n=107	zzp n=13	ander en n=15
Minder omzet	50	52	45	65	52	34	41	46	52	48	77	20
Minder klanten	10	4	12	8	13	5	9	7	18	5	8	20
Meer concurrentie	7	3	5	1	4	7	8	4	3	6	0	7
Meer bezuinigen	3	4	3	0	3	7	2	3	5	8	0	0
Meer omzet	8	5	7	4	0	2	8	4	4	3	0	13
Minder investeringen	3	3	1	0	1	2	0	5	3	1	0	13
Verslechtering solvabiliteit	1	8	8	5	4	5	2	7	2	7	0	13
Meer moeite met kredietverwerving	0	4	0	1	0	5	1	1	0	4	0	0
Verlaging tarieven	11	6	9	4	20	11	18	9	8	4	8	0
meer klanten	2	0	1	1	0	2	3	0	1	1	0	0
verhoging tarieven	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0
meer geïnvesteerd	2	0	0	3	0	0	1	0	1	0	0	0
concentratie van activiteiten in Amsterdam	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
gestart met ondernemen	1	0	0	1	1	2	0	1	1	3	0	0
failliet gegaan	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	7
personeel moeten ontslaan	1	5	0	3	0	5	0	5	1	2	0	0
extra personeel aangenomen	0	1	0	0	0	4	0	1	0	1	0	0
minder concurrentie gekregen	1	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0
minderhoeven bezuinigen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
verbeterde solvabiliteit van de onderneming	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
weet ik niet/ geen antwoord	2	6	7	1	1	5	6	7	1	7	8	7
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
geen effect	17	16	21	15	13	15	18	17	13	10	13	6

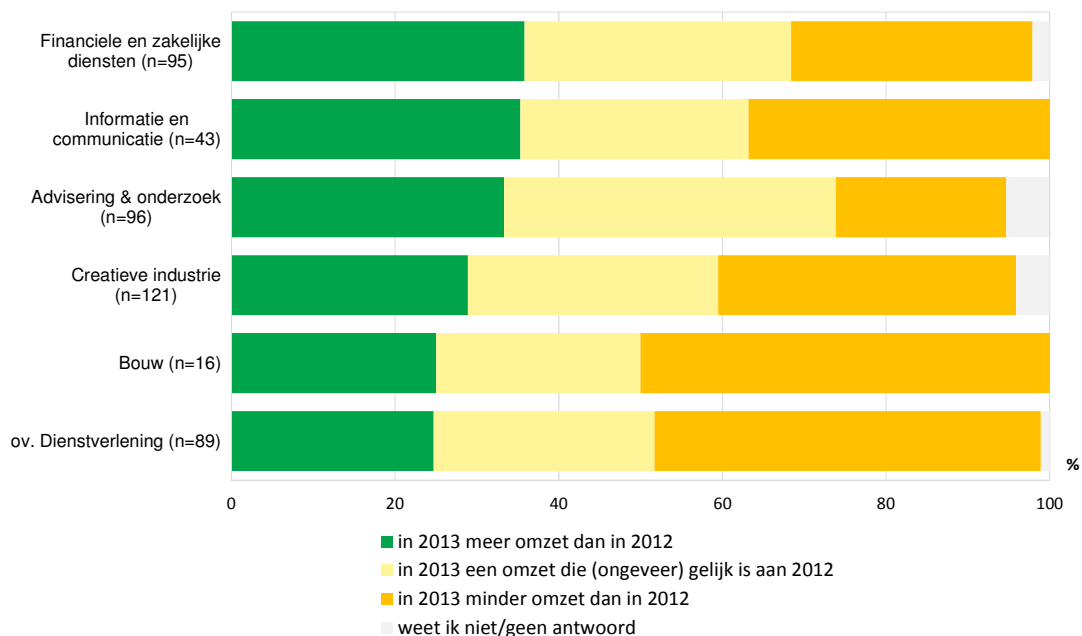
Verwachting eigen omzet in 2013

In de verwachting van de eigen omzet zijn zzp'ers wat minder positief dan andere ondernemers. In beide groepen zijn ondernemers uit de Financiële & Zakelijke dienstverlening, Advisering & onderzoek en Informatie & Communicatie het meest positief. Ondernemers uit de bouw, overige dienstverlening en Creatieve Industrie zijn minder positief, zie figuur 3.2 en 3.3.

Figuur 3.2 Verwachting omzet 2013, zzp'ers

Figuur 3.3 Verwachting omzet 2013, andere ondernemers

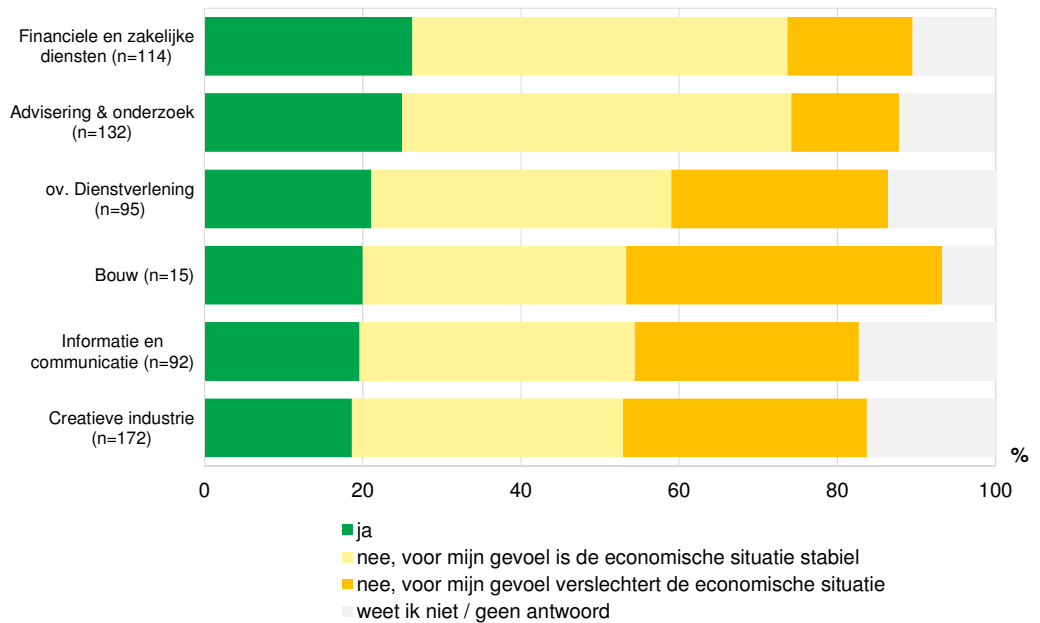

De huidige economische situatie

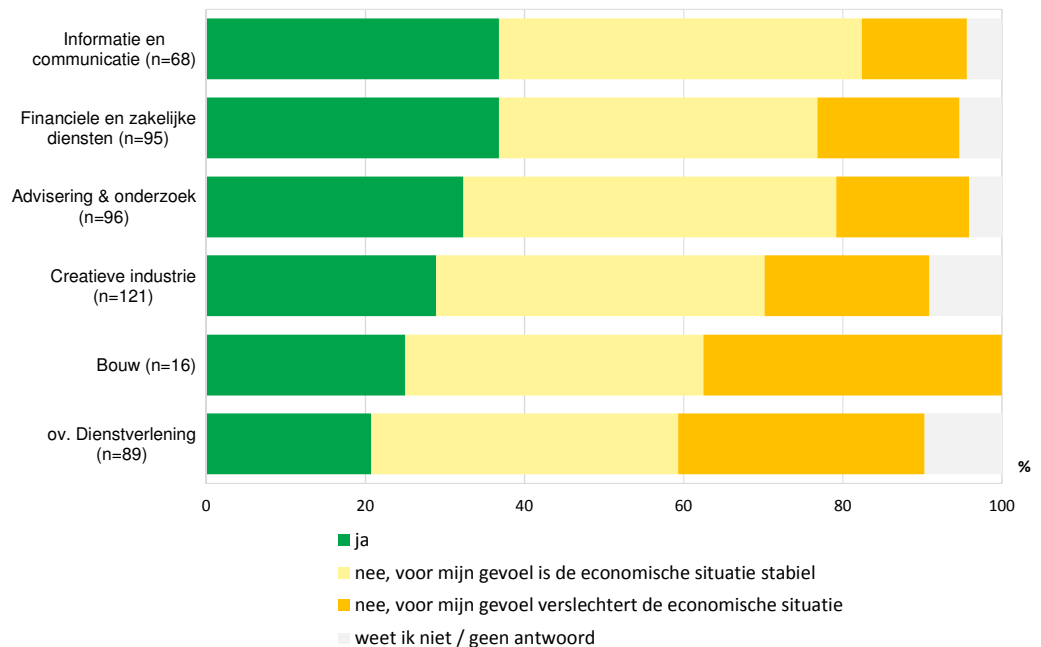
Ook qua gevoel over de huidige economische situatie zijn zzp'ers wat minder positief dan andere ondernemers. In beide groepen zijn ondernemers uit de Financiële & Zakelijke dienstverlening, Advisering & onderzoek relatief positief. Onder de zzp'ers is er weinig verschil tussen de banches. Opvallend is dat onder ondernemers uit de Informatie &

Communicatie niet-zzp'ers relatief positief zijn vergeleken met de andere branches, maar de zzp'ers niet.

Figuur 3.4 Gevoel over huidige economische situatie, zzp'ers

Figuur 3.5 Gevoel over huidige economische situatie, andere ondernemers

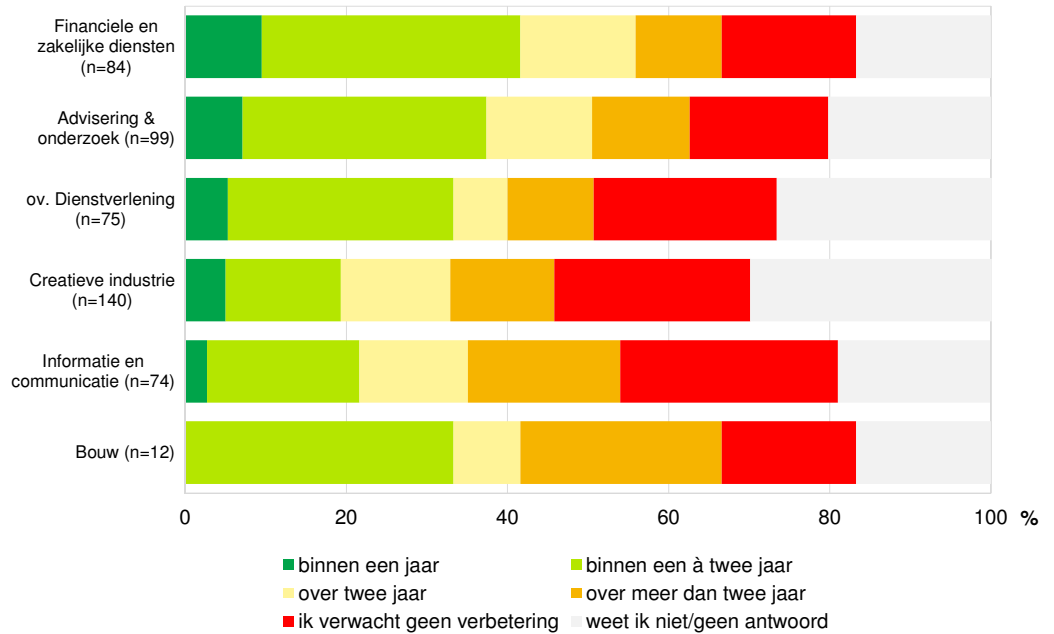

Toekomstige economische situatie

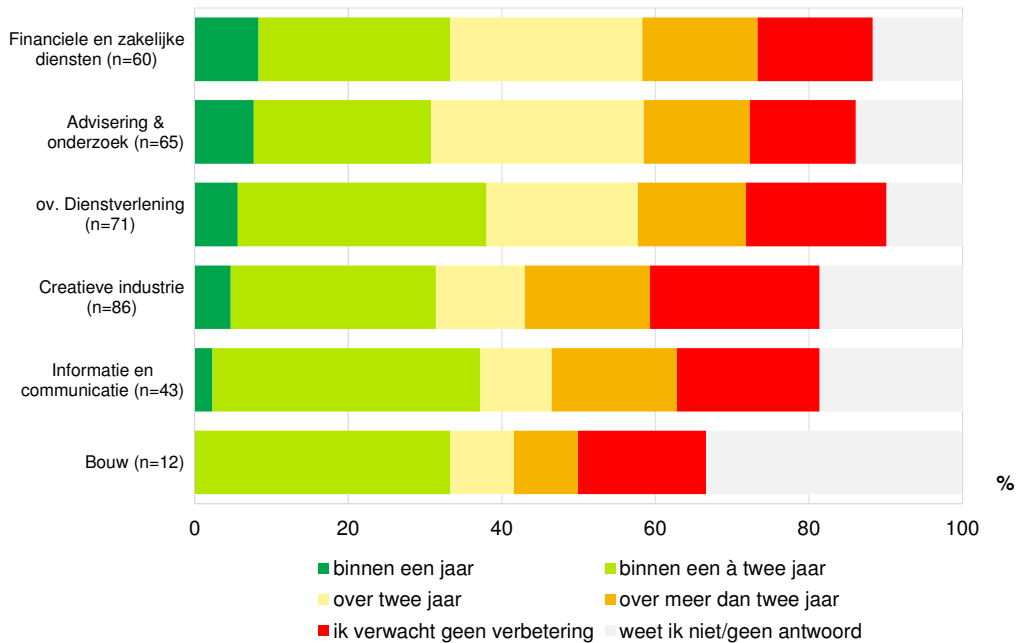
Qua toekomstverwachting wisselt het beeld. Opvallend is dat bij Financiële & Zakelijke dienstverlening en Advisering & Onderzoek de zzp'ers iets positiever zijn dan de andere

ondernemers. Zzp'ers in de Informatie & Communicatie zijn het vaakst negatief in hun toekomstbeeld.

Figuur 3.6 Verwachting economische situatie, zzp'ers

Figuur 3.7 Verwachting economische situatie, andere ondernemers

Bijlage responsoverzicht

Tabel 1 Responsoverzicht naar EDBA sectoren

sector	aantal	perc.
creatieve industrie	293	30,6
financiële- en zakelijke dienstverlening	209	21,9
handel & logistiek	59	6,2
ICT/eScience	49	5,1
toerisme & congressen	42	4,4
food & flowers	22	2,3
life Sciences	16	1,7
anders	241	25,2
onbekend	25	2,6
totaal	956	100

Tabel 2 Responsoverzicht naar branche

branche	aantal	perc.
advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	228	23,8
overige dienstverlening	184	19,2
informatie en communicatie	160	16,7
cultuur, sport en recreatie	115	12,0
groot- en detailhandel; reparatie van auto's	90	9,4
logies-, maaltijd- en drankverstrekking	43	4,5
bouwnijverheid	31	3,2
financiële instellingen	31	3,2
industrie	15	1,6
vervoer en opslag	14	1,5
verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	7	0,7
verhuur van en handel in onroerend goed	4	0,4
landbouw, bosbouw en visserij	1	0,1
winning van delfstoffen	1	0,1
productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	1	0,1
anders	4	0,4
geen antwoord/onbekend	27	2,8
totaal	956	100